नेपाली उखानमा लैङ्गिकता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको आवश्यकता
परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
माधवप्रसाद भुसाल
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७२

शोधनिर्देशक

उप–प्रा. साधना पन्त

नेपाली उखानमा लैङ्गिकता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको आवश्यकता
परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

माधवप्रसाद भुसाल
परीक्षा क्रमाङ्क : २८५०७१/०७०
त्रि.वि. दर्ता नं. : ६–३–२८–१५६–२०१०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७१

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

यस नेपाली केन्द्रीय विभागका स्नातकोत्तर दोस्रो वर्ष (शैक्षिक वर्ष २०६७/०६८) का छात्र माधवप्रसाद भुसालले **नेपाली उखानमा लैङ्गिकता** शीर्षकको यो शोधपत्र मेरो निर्देशनमा परिश्रमपूर्वक तयार गर्नुभएको हो । उहाँको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति :

....

उप–प्राध्यापक साधना पन्त

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र माधवप्रसाद भुसालले स्नातकोत्तर तह (एम.ए.), नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **नेपाली उखानमा लैङ्गिकता** शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति	**हस्ताक्षर**
१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम विभागीय प्रमुख	....
२. उप–प्रा. साधना पन्त शोधनिर्देशक	....
३. बाह्य परीक्षक	....

मिति :

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तहको दसौँ पत्रको परिपूर्ति गर्ने प्रयोजनका लागि तयार पारेको हुँ । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्नका लागि विभिन्न विद्वान् गुरु, शुभेच्छुक मित्र र विभिन्न पुस्तकालयबाट मैले सुझाव, सल्लाह र सहयोग लिएको छु । शोधपत्र आदरणीय गुरु उप–प्राध्यापक साधना पन्तको कुशल निर्देशनमा तयार गरेको हुँ र शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र अड्चनसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही पथप्रदर्शन गराएर अघि बढ्न उत्प्रेरित गरी आफ्ना कतिपय व्यावहारिक कार्यलाई पन्छाएर कुशल र समुचित निर्देशन गराउनु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा आफ्नो कार्यव्यस्ततालाई पर्बाह नगरी आफ्नो अमूल्य समय निकाली निर्देशन, सुझाव तथा सल्लाह दिई उत्प्रेरित गर्नुहुने गुरुवर्ग तथा प्रस्तुत विषयमा शोधकार्य गर्न अवसर जुटाउने नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यसका साथै आवश्यक सल्लाह दिनुहुने सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति कृतकृत्य छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिने साझा प्रकाशन पोखरा शाखाका कर्मचारी, पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय पुस्तकालय पृथ्वीनारायण क्याम्पस र त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय काठमाडौँ साथै साझा प्रकाशन काठमाडौँप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यस अवस्थामा ल्याइपुऱ्याउने पिता श्री कोमलनाथ भुसाल र माता गोमता भुसालप्रति सदा आभारी छु । त्यसैगरी यस शोधपत्र लेखन कार्यमा उत्प्रेरणाका साथै हौसला प्रदान गर्ने जीवनसङ्गिनी रीता गौतम (भुसाल) प्रति हृदयतः स्मरण गर्न चाहन्छु । यस शोधपत्रको लेखान कार्यमा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्ने भाइहरु नारायण, अर्जुनप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र टङ्कण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने कीर्तिपुर स्थित एकेडेमिक कम्प्युटर लिङ्कप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष पेश गर्दछु ।

....

माधवप्रसाद भुसाल

शैक्षिक सत्र : २०६७/०७१

मिति :

विषयसूची

सिफारिस पत्र i

स्वीकृति पत्र ii

कृतज्ञताज्ञापन iii

विषयसूची iv

परिच्छेद एक
शोध परिचय

१.१ विषय परिचय १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधपत्रको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा ३

१.५ शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व ८

१.६ शोधकार्यको क्षेत्र र सीमा ८

१.७ शोधविधि ८

१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि ८

१.७.२ सामग्री विश्लेषण विधि ९

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा र ढाँचा १०

परिच्छेद दुई
नेपाली उखान तथा लैङ्गिकताको सैद्धान्तिक अध्ययन एवम् विश्लेषणका आधारहरू

२.१ उखानको सैद्धान्तिक अध्ययन ११

२.१.१ उखानको परिचय ११

२.१.२ उखानको परिभाषा १२
२.१.३ उखानको प्रयोजन १७
२.१.४ उखानको विशेषता १७
२.१.५ उखानका तत्त्वहरू २४
२.१.६ उखानको वर्गीकरण २५
२.२ लैङ्गिकताको सिद्धान्त ३०
२.२.१ लैङ्गिकताको परिचय ३०
२.२.२ लैङ्गिकताको परिभाषा ३१
२.२.३ लैङ्गिक अवधारणा : मूलभूत मान्यता ३३
२.३ लैङ्गिकता सम्बन्धी उखानका विश्लेषणका आधारहरू (ढाँचा) ३७
२.४ निष्कर्ष ४१

परिच्छेद तिन

सामाजिक आधारमा लैङ्गिक भेदगत उखानहरुको अध्ययन एवम् विश्लेषण

३.१ पृष्ठभूमि ४२
३.२ सामाजिक आधारमा महिलालाई आदर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ४३
३.३ सामाजिक आधारमा महिलालाई अनादर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ४७
३.४ सामाजिक आधारमा पुरुषलाई आदर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ५३
३.५ सामाजिक आधारमा पुरुषलाई अनादर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ५७
३.६ निष्कर्ष ६०

परिच्छेद चार

आर्थिक आधारमा लैङ्गिक भेदगत उखानहरुको

अध्ययन एवम् विश्लेषण

४.१ आर्थिक आधारमा महिलालाई आदर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ६१

४.२ आर्थिक आधारमा महिलालाई अनादर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ६२

४.३ आर्थिक आधारमा पुरुषलाई आदर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ६६

४.४ आर्थिक आधारमा पुरुषलाई अनादर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ६८

४.५ निष्कर्ष ६८

परिच्छेद पाँच

धार्मिक तथा सांस्कृतिक आधारमा लैङ्गिक भेदगत उखानहरुको

अध्ययन एवम् विश्लेषण

५.१ धार्मिक तथा सांस्कृतिक आधारमा महिलालाई आदर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ७१

५.२ धार्मिक तथा सांस्कृतिक आधारमा महिलालाई अनादर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ७२

५.३ धार्मिक तथा सांस्कृतिक आधारमा पुरुषलाई आदर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ७४

५.४ धार्मिक तथा सांस्कृतिक आधारमा पुरुषलाई अनादर गरिएका उखानहरूको अध्ययन र विश्लेषण ७६

५.५ निष्कर्ष ७८

परिच्छेद छ
उपसंहार

६.१	परिच्छेदगत सारांश	७९
६.२	निष्कर्ष	८१
	परिशिष्ट	
	सन्दर्भग्रन्थ सामग्री	